

УДК: 398:392.5 Ст. викл. Н.Г. Лук'янчук, канд. с.-г. наук – НЛТУ України

РОСЛИНИ – СИМВОЛИ У ПІСЕННІЙ ТВОРЧОСТІ

Досліджено алегоричний зміст зображень рослин у народних піснях

Ключові слова: пісня, дівчина, краса, калина, береза, сосна, барвінок, кохання, журба, верба.

Senior teacher N.G. Luk'janchuk – NUFWT of Ukraine

Plants – symbols in song creation

The allegoric meaning of plant images in folk songs is researched

Keywords: song, girl, beauty, snowball-tree, birch, pine, periwinkle, love, yearning, willow.

Рослини в українських піснях – це чарівний світ поетичної алегорії. Через рослини правдиво зображено особливості українського світобачення життя і смерті, вірності та зради, розлуки і любові, щастя чи недовіри. Манливо ведучи через віки й часові простори, створені образи примушують глибоко задуматися над історією рідного краю, призначенням Людини на землі батьків, дідів та прадідів.

Зароджувалась пісня у праці хлібороба, у календарних обрядах та ритуальних діях наших далеких предків, до того ж весну, подібно як і кохання, уособлювали ранньоквітучі рослини:

Не стій, вербо, над водою, рано-рано... та ранесенько.
Розвий, вербо, сім сот квіток, рано-рано... та ранесенько.
Що всім хлопцям по квітоньці, рано-рано... та ранесенько.
Тільки Грицеві нема квітки, рано-рано... та ранесенько.
Не журися, милий Грицю, рано-рано... та ранесенько.
Буде тобі красна Ганна рано-рано,
Буде тобі Ганнусенька, та ранесенько... [1]

Творцями пісень та постійними носіями були переважно жінки, які особливо зворушливо та лагідно описують красу молоденьких дівчат:

Ой на горі верба рясна,
Там стояла дівка красна –
Хорошая та вродливая... [1]
Ой поїхав я до млина, а там дівка, як калина... [2]
Ой любив та кохав,
Собі дівчину мав,
Гей, як у саду вишня... [3]

Найчастіше молодих дівчат на виданні часто порівнювали із білоко-рою ставною та пишною березою:

Хвалилася тая березонька: на мені кора, як біль, біла,
Ой на мені листя широченьке, ой на мені гілля високе.
Хвалилася дівчина: в мене коса до пояса,
В мене личко як яблучко, в мене очки як терночок.
В мене брівки як шнурочок... [3]
Про молодих хлопців також створено чимало пісень:
Ой чий то парубочок, що набік чубочок,
Сидить коло столу, як з рожі цвіточок.
Сидить коло столу, як мак процвітає,
Не одна дівчина на нього чекає... [3]
На городі біла глина, сидить козак, як калина,
Не могла-м ся надивити, мусіла-м 'го полюбити... [2]

Запальне кохання молоді винятково влучно порівняно із палаючою дівровою та палаючою сосною: Горіла сосна, палала... під нею дівчина стояла... [4]

Ішли дівки через двір, на них сукні, як мак цвів!
 Стали сукні сяяти, сяяти, стала діврова палати, палати!
 Стали дівки гасити, гасити, відром воду носити, носити.
 Скільки в відрі водиці, водиці,
 Стільки в дівчат правдиці, правдиці!
 Скільки в решеті водиці, водиці,
 Стільки в хлопців правдиці, правдиці... [3]
 Дівочу цноту символізувала троянда чи вінок:
 Посаджу я ружу, та й поставлю сторожу.
 Не повная ружа – ой не вірна сторожа.
 Вітер повіває, та й ружу розхиляє
 Ружу розхиляє – мати дочку лає. [3]
 Глибака керниця, глибоко копана –
 Там стоїть Катруся, як намальована...
 Якби тя, Йвасику, на дні зобачила,
 То зараз би-м туди в криницю скочила...
 Найперше вкинула б цей гарний віночок,
 Що я його сплела з рожевих ружечок... [2]
 ...Зачекай, сестричко, ще не віддавай – си,
 На городі ружа – урви, завітчай – си.
 На городі ружа та ще й барвіночок;
 Подівоч, сестричко, ще хоч один рочок... [2]

Заміжжя дівчат змальовувалось, як пора косовиці, збору стиглого колосу, дозрілої калини:

Чи я в лузі не калина була, чи я в лузі не червона була –
 Взяли мене поламали, і в пучечки пов'язали,
 Така доля моя! Гірка доля моя!
 Чи я в полі не пшениця була, чи я в полі не густа була –
 Взяли мене та й пожали і в сніпочки пов'язали,
 Така доля моя! Гірка доля моя!
 Чи я в степу не травиця була, чи я в степу не зелена була –
 Взяли мене покосили і в копиці положили,
 Така доля моя! Гірка доля моя!
 Чи я в батька не дитина була, чи я в батька не кохана була –
 Взяли мене повінчали і світ мені зав'язали,
 Така доля моя! Гірка доля моя! [3]

Часто невдале заміжжя та злидарське життя бідняків порівнювали із бур'янами та лободою:

Збудуй хату з лободи, а в чужую не веди... [4]
 Ци ти мене, Василечку, не знаєш, же ти мою хатинечку минаєш?
 Моя хата, моя хата край води, з високого дерева, з лободи... [2]
 І навпаки, охайність, чистоту уособлював барвінок:
 А в тому саду чисто метено,
 Ще й хрещатим барвіночком дрібно плетено,
 А в тому саду ніхто не бував,
 Лиш молодий Андрієчко коня попасав... [2]

Барвінок вплітали у волосся молодій нареченій як ознаку вірності та чистоти:

...Звила ж я віночок вчора ізвечора з зеленого барвіночку....
 Матуся вийшла, віночка зняла, віночка зняла та нелюбові дала.
 Коли б же я теє знала, я б його розірвала,
 Я б його розірвала, ніж нелюбові дала!... [1]

Проте хрещатий барвінок часто уособлюював і нещасливу долю, втрачене життя і приречених на самотність:

Ох і не стелися, хрещатий барвінку та і по крутій горі.
Гей, не втішайтеся, злії вороженьки та пригодонці мої... [1]
Дівча сина породила, барвіночком обстелила.
Не йдіть, дівки, по калину, не збудіть мені дитину.
Не рвіть, дівки, барвіночку, не збудіте дитиночку. ... [2]
Ой ти козаче, ти, хрещатий барвіночку,
Хто ж тобі постеле у дорозі та й постілочку.
Ой стелеться мені широкий лист бурковина... [2]
Прилетіла перепілонька у зелену та дібровоньку,
Прилетіла, зажурилася: "Ой зелена ж дібровонько,
Ой бідная ти головонька,
Що рано тебе спустошено, на траву – сіно покошено,
Зосталося лиш трійзіллячко:
Перше зіллячко – барвіночок,
Друге зіллячко – василечки,
Третє зіллячко – любисточок"... [3]

Глибоку журбу закоханих, смуток та горе зраджених змальовують наші обдаровані прародичі з допомогою алегоричних рослин, що гнуться, шумлять:

Зелений дубочку, чого похилився,
Молодий козаче, чого зажурився –
Чи коні пристали, чи з дороги збився?
Коні не пристали, з дороги не збився –
Тільки зажурився – без долі родився. ... [2]
Зашуміла ліщинонька, заплакала дівчинонька.
Заплакала, затужила – нема того, що любила... [4]
В кінці греблі шумлять верби, що я насадила.
Нема того миленького, що я полюбила... [1]
...Долина глибока, калина висока, аж додолу гілля гнеться.
А під тією калиною дівчина ридає, свою долю проклинає... [1]
Сумненькая верба на яр-воду схилилася,
Де дівчина журилася, що без долі родилася... [3]

І хоча народна пісня мала спочатку якогось конкретного автора слів і музики, однак нині, на жаль, достеменно невідомі імена тих давніх піснярів, які глибоко розуміли красу рідної природи. Проте минали віки, змінювались суспільні устрої, спустошували світ нищівні війни і голодомори, на зміну одним поколінням приходили інші – і у кожного були свої смаки та уподобання. А народна пісня залишається незміненою через свій первісний чарунок, нев'янучу молодість, образне втілення мрій та прагнень українців про одну єдину міцну державу Україну, одну рясну калину за вікном, про одну єдину стежину, яка приведе кожного до його рідної хати.

Література

1. Перлини української народної пісні/ Пісенник. Упорядник М.М. Гордійчук. – К.: В-во "Музична Україна", 1991. – 382 с.
2. Жартівливі та сатиричні пісні/ Бібліотека української усної народної творчості. – К.: В-во "Дніпро", 1988. – 326 с.
3. Чи я в лузі не калина була/ Українські народні алегоричні пісні. – К.: В-во "Веселка", 1991. – 190 с.
4. Українські народні пісні/ Пісенник. – К.: "Музична Україна", 1989. – 175 с.